

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

ISSN 2564-6583 | e-ISSN 2602-229X |

KİTABIYAT

BOOK REVIEW

**Fortna, B. C. (2019). Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı (Çev. H. Aydın),
Timaş Tarih Yayınevi, İstanbul, 232 sayfa, ISBN: 978-605-08-3028-6**

Merve ŞAHİN*

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 03.11.2020

Kabul Tarihi/Accepted Date: 11.11.2020

Please cite this paper as follows/Atf için:

Ertürk, O. (2020). Kitabiyat: Fortna, B. C. (2019). Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı (Çev. H. Aydın), Timaş Tarih Yayınevi, İstanbul, 232 sayfa, ISBN: 978-605-08-3028-6. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2): 177-181.

GİRİŞ

Arizona Üniversitesi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Araştırmaları Merkezinde Direktör ve Profesör olarak görev yapan Benjamin C. FORTNA tarafından kaleme alınan ve çevirisini Hatice Aydın'ın yaptığı, “Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı” adlı bu eser hatırat niteliğinde yazılmıştır ve Timaş Yayınları tarafından 232 sayfa, 2 bölüm olarak 2019'un Aralık ayında okuyucuya sunulmuştur. Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı adlı bu eser 1. Baskı olup “Teşekkür”, “Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı”, “Pervin Sencer'in Hâl Tercümesi 1891- 1964 Siyasi Zulümler ve Facialar” adlı iki ana bölümden oluşmuştur. Kitabın son iki sayfasında Kuşçubaşı Eşref ve Teşkilat-ı Mahsusa hakkında yazılmış kitapların tanıtımı bulunmaktadır.

Kitabın kapağına baktığımızda, en üst kısmında yazarın adına yer verilmiş olduğunu görüyoruz. Hemen alt tarafında ise Kuşçubaşı Eşref ve eşi Pervin Hanım'ın fotoğrafı resmedilmiştir. Kapağın orta kısmında bordo renkli bir çerçevenin içerisine kitabın adı yerleştirilmiş olup kapağın arka plan kısmında Pervin Hanım'ın hatıratının bir kısmının yerleştirilmiş olması ve kapağın en alt kısmında Birinci Dünya Savaşı'na dair bir fotoğrafın olması kanaatimce konunun içeriğine uygunluğundan ötürü oldukça dikkat çekicidir.

Yazar, “Teşekkür” kısmına bu eserin yayımlanmasında en büyük katkı sağlayan Eşref'in torunlarına minnettarlığını ileterek başlamış ve bu çalışmanın onları memnun etmesini dilediğini dile getirmiştir. Kitabı hazırlarken tecrübe ve bilgilerinden yararlanmış olduğu yazarlar ve Timaş Yayın kuruluna müteşekkirlere bildirmiştir. Teşekkür bölümünü ise, kitap hakkında küçük bir özet niteliği taşıyan “Elinizdeki kitap, yukarıda anılan şahısların ve diğer birçok unsurun yardımı olmadan ortaya çıkamazdı. Pervin'in hatıratı, 1914'ten 1920'ye kadar geçen süreçte büyük acı ve ıstırapların yaşandığı Osmanlı İmparatorluğu hakkında eşsiz bir perspektif sunmaktadır. Pervin'in kederi, doğal olarak anlatısında ön plana çıkmaktadır; ancak onun kişiliği ve mizah anlayışı da sık sık dikkatleri çekmekte ve Birinci Dünya Savaşı trajedisi ile sonrasında yaşanan karmaşa için adeta karşılama niteliğinde öneriler sunmaktadır.”² sözleriyle sonlanmıştır.

“Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı” adlı birinci bölüm beş kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım “Giriş” başlığı adı altında alınmıştır. Bu kısımda yazar, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı kadınının küçümsenemeyecek katkısından, Pervin Sencer'in savaş dönemindeki duygularından ve yazının hedeflerinden bahsetmiştir. Daha detaylı bakmak gerekirse; kadınlar bu zamana kadar çok kısıtlı alanlarda bahsedilmişler, bahsedilirkende basmakalıp sözlere indirgenmişlerdir. Oysa ki Osmanlı kadını savaşlarda erkekler kadar büyük roller üstlenmişlerdir. Ayrıca bu dönemde Türk kadını, mevcut sosyokültürel ortamda yapılması imkansızmış gibi görülen işlere de imza atacaktır. Kadın yazarlar tarafından ele alınmış olan Osmanlı savaş yılları zamanındaki birçok hatırat ancak Osmanlı döneminin kapanması ile yayımlanmış bu da o dönemin kültürel ve siyasî uygulamalarının neşriyattaki etkisini yansıtmıştır. Bazı hatıratlar ise yayımlanmadan kalmıştır.

² Benjamin C. Fortna, *Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 9.

Osmanlının son dönemlerinde kadınların okur-yazarlık oranları oldukça düşüktür. Bu gerçeğin dışında bir de mahremiyet söz konusudur. Bu mahremiyet kamuya açık hale getirilmemiştir. İçlerinde buldukları durum Osmanlı kadınlarını yazma konusunda isteksizliğe uğratmıştır. Burada ele aldığımız hatırat bu dönem içerisinde bir kadının kaleminde ortaya çıkması hususunda oldukça önem taşır. Pervin Sencer'in kaleme aldığı hatıratı kendi isteğiyle, hayata gözlerini yumduktan sonra yayınlanmıştır. Pervin Hanım'ın hatıratının en büyük özelliği ise Teşkilat-ı Mahsusa'ya mensup olan Kuşçubaşı Eşref'in eşi olmasıdır.

Giriş kısmının üç ana hedefi yazar tarafından şöyle açıklanmaktadır; “Bu yazının üç ana hedefi vardır. Bunlardan ilki, Pervin Sencer tarafından kaleme alınan ve 1914'ten 1920'ye kadar olan süreci kapsayan hatıratı tanıtmaktır. Bu tarihlerden de anlaşılacağı üzere, Pervin'in savaşı 1918'de sona ermedi. 1920 yılı başlarına kadar İngiliz savaş esiri olarak kalan kocası, döndüğünde derhal Anadolu direniş hareketine katıldı: Onun esaretten dönüşü, aynı yıl içerisinde Ankara merkezli gruptan ayrılması öncesine denk düşmektedir. İkincisi, son dönem Osmanlı tarihi incelemelerine ışık tutacak olan Pervin'in çalışmasının anlatı değerini, özellikle birbirine sıkı sıkıya bağlı olan Birinci Dünya Savaşı yıllarını ve “Milli Mücadele” dönemini özetlemek istiyorum. Üçüncüsü ise, hatıratın duygusal ve mahremiyete ait alanlarına başvurma yollarından bazılarının, bu geçici dönemin siyasi ve kişisel tarihi arasındaki bağlantının önemini vurgulamaya katkıda bulunabileceğini göstermeyi ümit ediyorum.”³

“*Pervin Hanım'ın Hatıratı*” adlı ikinci kısımda, ele alınan kitaptan bahsederken devamında Pervin Hanım'ın ve Eşref Bey'in hayatından kısa bir kesit alınmıştır. Buna göre; Pervin Hanım Çerkez göçmenlerinden olup, ailesi 1914 yılında Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Pervin Hanım 1897 yılında dünyaya gelmiş, 1985 yılında ise vefat etmiştir. Kendi döneminin kadınlarına göre daha özgün bir kişiliğe sahiptir. Eşref Bey ise Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'de görev almış Osmanlı özel harekât subayıdır. Enver Paşa tarafından önemli bir istihbarat ağı olarak kurulmuş olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli üyelerinden birisidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren ülkeye girmesi yasaklanmıştır. 1950'li yıllarda af çıkmış bir süre sonra ülkeye dönüş sağlamıştır. 1964 yılına geldiğimizde ise Türkiye'de vefat etmiştir. Pervin Hanım eşi Eşref Bey'den uzak bir evlilik süreci geçirmiş ve bu durumu da alışmak zorunda kalmıştır. Ele aldığımız hatırate bakacak olursak da Osmanlı Türkçesi ve el yazısı ile yazılmıştır.

“*Anlatının Değeri*” adlı üçüncü kısımda, Pervin Hanım'ın hatıratlarından yola çıkılarak Enver, İzmitli Mümtaz, Süleyman Askeri, Cemal Paşa, Mustafa Kemal ATATÜRK, Rauf Orbay, Çerkez Ethem gibi dönemin önemli isimleri hakkında bilgiler verilmiştir. Burada daha çok isimleri geçen önemli şahsiyetler arasındaki rekabet ve dostluk ilişkileri görülmektedir. Bu eserde önemli olayların kilit aktörleriyle ilgili bir dizi hikâyeye resmedilmiştir. Ele aldığımız hatırate baktığımızda önemli bir istihbaratçı olan Kuşçubaşı Eşref'in karısı Pervin Hanım'ın, eşinin işi dolayısıyla yaşadığı zorluklar tüm açıklığıyla gün yüzüne çıkmıştır. Duygusal çöküşler, öfke nöbetlerini bir kenara bırakıp geri kalan sorunlara baktığımızda zor bir yaşantı gözler önüne serilmiştir. Güvenlik sebebiyle çocuklarıyla birlikte taşınmak durumunda kalan Pervin Hanım'ın

³ Fortna, Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı, s. 15-16.

yeri geldiğinde sığınmacı durumuna düştüğü görünmektedir. Pervin Sencer aile bağlarından da güç alarak zorlukların üstesinden gelmeye çalışan bir kadındır.

“*Sivil Cephe*” adlı dördüncü kısımda ise Birinci Dünya Savaşı’nda gerçekleşen askeri direnişin yanında sivil bir cephenin, sivil bir direnişin olduğundan, bu dönemde Pervin Hanım’ın eşiyle olan haberleşme ağından ve kişisel hayatlarından bahsedilmiştir. Detaylı baktığımızda; Birinci Dünya Savaşı döneminde hem askeri sınıf hem de siviller birbirlerine geçmiş durumdaydılar. “Askeri Cephe”, “Sivil Cephe” terimleri ortaya çıkmıştır. Dönemin haberleşme aracına geldiğimizde ise telgraf makinasiyla karşılaşmaktayız. Eşref Bey ve Pervin Hanım bir süre telgraf aracılığıyla birbirlerinden haberdar olmuşlardır. Hatta hatıratta dikkat çeken nokta Eşref Bey’in telgrafı çok sık kullandığı ve hatta hiç başından ayrılmadığı olmuştur. İletişimin bu kadar önemli olduğu bir dönemde böyle bir avantajın Eşref Bey’i çok mutlu ettiği görülmektedir. Pervin’in anlatısına göre çiftliklerinde Teşkilat-ı Mahsusa üyelerini ağırlıyorlar, silah stokluyorlar ve devriyeler için keşif kolları oluşturuyorlardı.

“*Duygular, Duygusalılık ve Samimiyet*” adını taşıyan beşinci ve son kısımda ele aldığımız hatıratın sahibi olan Pervin Sencer’in iç dünyasından bahsedilmiştir. Bu kısımda ortaya çıkan tablo şöyledir: Pervin Hanım’ın bir istihbaratçı eşi olarak önemli ve zor görevleri vardır. Bunlara göğüs gererken göğsünde derin acılara sebebiyet veren duygular beslemek zorunda kalmıştır. Daha kırk beş günlük evliyken eşinden ayrı düşmüş ve sonrasında da sürekli olarak bu ayrılığa katlanmak zorunda kalmıştır. Bu da onun derin acılar ve üzüntüler yaşanmasına neden olmuştur. Üç çocuğu ile bir hayat sürdürmeye çalışmıştır. Bu açıdan bu çalışma bir bütün olarak duygusal içeriklidir. Anlatının aslında iki temel işlevi vardır: Bunlar yerine getirilmiştir. İlk olarak Pervin Hanım’ın hayatının kişisel bir kaydı ortaya getirilmiştir. Olayları anlatırken dini yönden yaklaşımları oldukça dikkat çekmektedir. Özellikle kocasına “mücahit” ve “Fi-sebilillah (Tanrı yolunda gönüllü)” olarak atıfta bulunması buna bir örnektir. Hatıratlarında duygusal çöküntüsüyle başa çıkmak için namaz kıldığı ve kuran okuduğundan bahsedilmektedir. Anlatının ikinci temel işlevi ise tarih aralıkları da göz önünde bulundurularak bazı belirsizliklerin giderilmesi ve bu çalışmanın kaynak olarak kullanabilmesidir. Pervin Hanım’ın kişiliği dönemindeki Osmanlı kadınlarına hiç benzememektedir. Davranışları, sahip olduğu bir takım olanaklar, sunduğu kişisel anlatılar, güçlü fikirleri ve keskin eleştirileri onu diğer kadınlardan ayıran en önemli özelliklerindedir. Döneme pasif tanıklık eden bir şahsiyetten çok bulunduğu ortamdan ötürü aktif bir gözlemci ve yorumcuymuştu. Bu kısımda dikkat çeken bir diğer yazı ise Eşref’in Mustafa Kemal’den hep övgüyle bahsettiği fakat onun etrafını saran kişilerin komplolarının kurbanı olduğuna inandığını söylemiştir.

“*Pervin Sencer’in Hâl Tercümesi 1891- 1964 Siyasi Zulümler ve Facialar*” adlı ikinci bölüm 48 kısımdan oluşmaktadır. Kitabın bu bölümü Pervin Hanım’ın orijinal hatıratlarına ve transkriptlerine ayrılmıştır. Sayfanın sol tarafına hatırat sayfalarının orijinalleri verilirken, sağ taraftaki sayfalara birebir transkriptleri verilmiştir.

Hatıratların arasında benim en çok dikkatimi çeken “Mehmed Akif”i de alarak Eşrefler Necd Çöllerindeler” başlıklı hatıratdır. Bu hatıratdaki; “Haziran ayında idiler. Eşref, Mümtaz Beyler vazife-i siyasiye işlerindeler. Tunuslu Şeyh Salih ve Mehmed Akif Beyler gibi alim zevat da bu heyetin başındalar. Haber alıyoruz 25 muhafız-ı

müsellah hecinli ve elli altmış deve eşya ve levazımat ve saka develeri ile Medine'den Necd'in derinliklerine karşı kafileleri yürütmedeler. Hareketlerinde evvel bir telgraf vererek henüz birkaç aylık oğlumuz Sencer'in vefatını bildirmek zorunda kalıyoruz. Tesadüfe bakınız. Eşref bizim bu acı haberi aldığı esnada Mehmed Akif Beyde bir oğlunun dünyaya geldiğini ve isminin Tahir konuştuğu telgrafını alıyor. Eşref Akif'i tebrik ederken hassas Akif de (sevinmesi icab ederken) nemli gözleriyle Eşref'e taziyette bulunmakta imiş. İşte böyle bir acı ve tatlı haberler arasında Necid kafileleri harekete geçiyor. Akif merhumun "Necid Yolunda" isimli Safahattaki: Nar-ı beyaza mı nedir öğle zamanında güneş?[Tepesinden döküyor beynine afakın ateş...].diye başladığı şiiri bu seferin mahsulüdür."⁴ Pervin Hanım'ın dizeleri derin bir acının ve sevincin aynı anda yaşandığı ve bunun edebiyata bir yansımasının olduğunu göstergesi niteliğini taşımaktadır.

Kuruluş tarihi tam olarak saptanamayan Teşkilat-ı Mahsusa geleneksel Osmanlılık fikrine bağlı gibi görünse de, teşkilat Panislamizm ve Pantürkizm fikrine dayanmıştır.⁵ Teşkilat-ı Mahsusa hakkındaki ilk resmi bilgilere, ancak 1918 yılı sonlarında rastlıyoruz.⁶ "Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı" adlı kitabın içerisinde yer alan Pervin Hanım'ın hatıratlarını bu bağlamda ele aldığımızda ise bizlere 1914-1920 yılları arasını kapsayan bir hatırat bırakması neticesinde oldukça önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerini anlayabilmek, dönemin önemli isimleri hakkında bilgi sahibi olabilmek ve en önemlisi eşi Kuşçubaşı Eşref hakkında araştırma yapanların kaynak olarak başvurabileceği bir eserdir. Kitabın içerisinde bahsi geçen karakterlere dair resimlerin bulunması okuyucunun dikkatini çekebilmesi açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Fortna, B. C. (2019), *Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı*. çev. Hatice Aydın, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Güneş, G. (2013), Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri. *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 85, 101.
- Kocahanoğlu, O. S. (1998), *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması (1918-1919)*. İstanbul: Temel Yayınları.

⁴ Fortna, Kuşçubaşı Eşref'in Eşi Pervin'in Savaşı, s. 71.

⁵ Gönül Güneş, Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S.85, s. 101.

⁶ Osman Selim Kocahanoğlu, İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması (1918- 1919), Temel Yayınları, İstanbul 1998, s. 92-109.